

השתלמות מורים וגננות, משרד החינוך, קיץ תשס"ח פיוט וניגון בקהילות ישראל: משירת הלויים ועד ימינו

הפיוט קיים בעדות ישראל השונות מזה כאלפיים שנה, כחלק מהמערך הליטורגי בבית הכנסת, בסעודות מצווה ובצמתים נוספים של מעגל החיים ושל מעגל השנה. בכך הוא משמש גשר בין עבר להווה, בין נפש היחיד לבין נשמת האומה. בהשתלמות נעמוד על סודו של הפיוט ונגלה מה גרם לו להשתרש בכל שדרות העם, עד ימינו. נתענג על מתיקות ניגונו של הפיוט, ננתח את תכניו ונבחן את זיקתו למורשת, לתרבות ישראל ולמקורות היהודיים. נפליג אל ראשית היוצרות הפיוט, נעמוד על אופני התפתחותו בזמנים ובמקומות שונים, ונסיים בבחינת חשיבותו ותפקידיו כיום.

יושם דגש על האופן שבו ניתן להשתמש בפיוט כחלק מההוראה בגנים ובבתי-הספר בתחומים: ספרות, לשון, תנ"ך, היסטוריה, מורשת, חגים, בר-מצווה, מוזיקה, שעות חינוך.

התכנים יהיו מבוססים על הפיוטים הכלולים בתכניות הלימודים בספרות בחמ"ד וב"שירים ושורשים".

ההשתלמות כוללת: הרצאות מפי מומחים בתחום, בליווי מצגות ומוסיקה; סדנאות לשירת פיוט בניגונים של עדות שונות; סיור מודרך בבית התפוצות; יום סיור בין מסורות פייטניות, ב'נווה-צדק' וב'כרם התימנים'.

מועד: יג-יד; יח-כא בתמוז תשס"ח (16-17; 21-24 ביולי, 2008) בין השעות 09:00 – 17:30.

מקום: בית התפוצות, בקמפוס אוניברסיטת ת"א.

היקף: 56 שעות מוכרות לגמול השתלמות עם / בלי ציון (לבחירתכם). למעוניינים:

ניתן להרשם ליומיים בלבד, שהם 14 שעות מוכרות לגמול.

קהל היעד: מורים וגננות בלבד.

עלות: 100 ₪ לכל ההשתלמות; 40 ₪ ליומיים.

מרצים: פרופ' אפרים חזן, ד"ר אילת אטינגר, גב' רינה כלף, הפייטנים צבי ונתנאל זלבסקי, הפייטן משה לוק; מר יוסי אוחנה, ד"ר אבנר בהט, גב' נורית גרינברג, מר פלטיאל גיאת, ואחרים (ייתכנו שינויים בתכנית).

להרשמה: גב' טובה לשם, בית התפוצות, 03-7457902.

יש לפרט את מסלול ההשתלמות הרצוי:

א. חצי גמול עם ציון (ששה ימי השתלמות, כתיבת עבודה)

ב. חצי גמול בלי ציון (ששה ימי השתלמות, ללא עבודה)

ג. 14 שעות נצברות לגמול (יומיים נוכחות לבחירתכם).

מרכזת הקורס: ד"ר איילת אטינגר 054-4383564

בברכה, ובכבוד רב,

מר דניאל בר-אלי	מר משה זעפרני	ד"ר טלי יניב	ד"ר יעל שי	גב' טובה לשם	מר דניאל בר-אלי
מפקח ארצי על מורשת קהילות ישראל	מפמ"ר ספרות בחינוך הממלכתי-הדתי	מפמ"ר מוסיקה	מנהלת תחום מחנכים, ביה"ס הבינלאומי ללימודי העם היהודי, בית התפוצות	מזכ"ל הוועד הישראלי לאונסקו	

פירוט ההשתלמות¹

1. יום רביעי, 16/7 – תיחום והגדרות: זמן, מרחב, קורפוס, מוסיקה.
1. פתיחה והגדרת יעדי הקורס : מר משה זעפרני, ד"ר טלי יניב, ד"ר יעל שי, גב' טובה לשם, מר דניאל בר-אלי.
 2. פיוט – מהו?
 3. הפיוט הקדום כהמשך של שירת הלויים בבית-המקדש: המוסיקה של הפיוט.
 4. סיור מודרך בתצוגת הקבע בבית התפוצות: "בתי כנסת – אמנות ומורשת" - סיור בשער הקהילה והאמונה+ הגניזה הקהירית.
 5. מקורות הידע על הפיוט הקדום ועל פיוטי ימי-הביניים.
2. יום חמישי, 17/7 – תפארת הפיוט בימי-הביניים
1. סיור מודרך בתצוגה, בשער הקיום - שער ליהדות ספרד ופרובאנס.
 2. המעבר לספרד, גישושי צורה וסגנון.
 3. משוררי ספרד הגדולים: ר' שמואל הנגיד; ר' שלמה אבן גבירול; ר' משה אבן עזרא; ר' יהודה הלוי; ר' אברהם אבן עזרא.
 4. סדנה במוסיקה של הפיוט (במהלך נושא 3) – גב' רינה כלף.
3. יום שני, 21/7 – רוח העם והגות הפרט
1. פיוט וספרות, כוחו של הפייטן לטוות עלילה
 2. ד"ר אבנר פרץ - הקופלאס של יוסף הצדיק מאת אברהם טולידו – שרשים היספניים וגזע עות'מני
 3. פיוט ולאום, פיוטי קינה וזכרון
 4. פיוט ומעגל החיים, פיוטי חתונה
 5. פיוט ומעגל השנה, פיוטי שבת
 6. סדנה במוסיקה של הפיוט (במהלך נושא 4) – גב' רינה כלף.
4. יום שלישי, 22/7 – גירוש ספרד והיצירה העברית שלאחר הגירוש
1. סדנה במוסיקה של הפיוט: "הפיוט האשכנזי", בהנחיית הפייטנים צבי ונתנאל זלבסקי.
 2. סיור מודרך בתצוגה, בשער הקיום - שער לפזורה היהודית לאחר הגירוש (איטליה, אימפריה עות'מנית, אמסטרדם, אשכנז, תימן).

¹ כל ההרצאות שאין מפורט לידן שם מרצה, תועברנה על-ידי ד"ר אילת אטינגר.

3. מרכזי פיוט חדשים: איטליה, אשכנז, ספרד-חלב-ירושלים, בבל, צפון אפריקה, תימן, תורכיה.

4. **ד"ר אבנר פרץ** – הפיוט בלדינו - "קואנדו איל ריי נמרוד" – מסע במנהרת הזמן בעקבות השיר הפופולרי.

5. **סדנת קולנוע: כליזמרים וחזנים בקולנוע היהודי**, בהנחיית **גברת רבקה אדרת**.

5. **יום רביעי – 23/7 – יום סיור מודרך 'בעקבות הפיוט':** מסורות פייטניות בנווה-צדק ובכרם התימנים. מדריכה: **גב' נורית גרינברג**.
במהלך הסיור תשולב ההרצאה: "בית הכנסת התימני - מסורות של הגייה, נוסח וניגון". מרצה: **מר פלטיאל גיאת**.

6. **יום חמישי – 24/7 – הפיוט בימינו**

1. הוראת הפיוט בתכנית-הלימודים – 'שירים ושורשים', תכנית הלימודים בספרות בחינוך הממלכתי הדתי ובחינוך הכללי.

2. **פרופסור אפרים חזן** – עיון ספרותי מן הפיוט ואליו.

3. **ביקור במרכז למוסיקה היהודית בבית-התפוצות:** 'חקר הפיוט' - מפגש עם מנהל המרכז לשעבר, **ד"ר אבנר בהט**.

4. **מר יוסי אוחנה** – 'קהילות שרות פיוט'

5. **סדנה במוסיקה של הפיוט:** "פיוט צפון אפריקה", בהנחיית **פייטן משה לוק**.

6. סיכום ההשתלמות.

* ייתכנו שינויים בתכנית

מטרות ההשתלמות:

1. הכרת מסורת הפיוט וחשיבותה בקהילות ישראל, לאורך הדורות.
2. הכרת ז'אנר הפיוט על סוגיו, תכניו, קישוטיו, מאפייניו, יעודיו ואופני ביצועו.
3. הכרת דמויות מפתח ביצירה הפייטנית.
4. הקניית כלים יישומיים לעיון בפיוט ולפרשנותו.
5. הקניית כלים לשימוש בטקסטים קדומים ככלי חינוכי יצירתי וכאמצעי להעלאת דילמות אישיות ולאומיות.
6. שימוש בפיוט ככלי יישומי וחוויתי להעשרת ההוראה.
7. חוויה והנאה.

זרכי הוראה:

הרצאה פרונטאלית, מצגות, דיונים בשילוב קריאה מודרכת בפיוטים, סדנאות ללימוד המוסיקה של הפיוט, הרצאות אורח, סיורים לימודיים ב'בית התפוצות' להכרת התקופות והגלויות השונות, סיור מודרך בשכונות 'נווה צדק' ו'כרם התימנים', להמחשת תכני הקורס באופן חווייתי.

חובות ההשתלמות

- ◆ נוכחות
- ◆ השתתפות בדיונים
- ◆ למעוניינים בגמול עם ציון: כתיבת עבודה יישומית להוראה.

הנחיות לכתיבת העבודה

העבודות תכתבנה כמערכי שיעור להוראת נושא מתוך מגוון הנושאים שנעסוק בהם במהלך ההשתלמות.

נושאים לדוגמא: ניתוח טקסטואלי / מוסיקאלי של פיוט; שימוש בפיוט כאמצעי חינוכי בהוראת חגים ומועדים / אירועים במעגל החיים; סיכום, הרחבה ודיון במושגי-יסוד בתרבות היהודית והכללית, אשר הועלו במסגרת השתלמות; עיון בדמותו של אחד המשוררים שנדונו בהשתלמות והארתה עפ"י פיוטים ומקורות שונים; מוסיקה ופיוט – עיון משווה.

נבדקת אפשרות לפרסם עבודות נבחרות בחוברת שעניינה הוראת הפיוט בימינו.

בברכה, ובכבוד רב,

מר דניאל בר-אלי	גבי טובה לשם	ד"ר יעל שי	ד"ר טלי יניב	מר משה זעפרני
מזכ"ל הוועד הישראלי לאונסקו	מנהלת תחום מחנכים, ביה"ס הבינלאומי ללימודי העם היהודי, בית התפוצות	מפמ"ר מוסיקה	מפמ"ר ספרות בחינוך הממלכתי-הדתי	מפקח ארצי מורשת קהילות ישראל